

EXPLAINER CASSATIE KLIMAATZAAK

MILIEUDEFENSIE VS SHELL

12 februari 2025

Waarom gaat Milieudefensie in cassatie?	2
Hoe werkt cassatie?	2
Disclaimer.....	2
Belangrijkste redenen voor cassatie.....	3
1. Effectieve rechtsbescherming.....	3
2. Brede maatstaf: Wetenschappelijke consensus-vereiste te beperkt	3
2.1. Gevaarzettingsleer	3
2.2. Common Ground.....	4
Privaatrechtelijke context	4
Common Ground & consensus.....	4
Consensusvereiste hof is onmogelijke maatstaf	4
3. Brede maatstaf - rechtsbeginselen	5
Vorzorgsbeginsel	5
Beginsel van intergenerationele rechtvaardigheid.....	5
CBDR-beginsel (Common But Differentiated Responsibilities).....	5
Rechtsbeginselen en het hof	6
4. Brede maatstaf leidt tot concreet reductiepercentage	6
Voldoende houvast in recht en wetenschap.....	7
5. Voldoende belang & effectiviteit	8

WAAROM GAAT MILIEUDEFENSIE IN CASSATIE?

Het hof Den Haag oordeelde op 12 november 2024 dat Shell wél de verplichting heeft om zijn CO₂-uitstoot te verminderen en gevaarlijke klimaatverandering te voorkomen, maar het hof zei niet te kunnen bepalen met hoeveel procent. In een rechtsgeleerd commentaar schreef W. Th. Douma vrij samengevat:

Dit is alsof het bedrijf (net als andere bedrijven) een gevaarlijke giftige stof in het water loost, maar omdat een rechter niet precies zou kunnen bepalen hoeveel minder gif het bedrijf zou moeten lozen, dan maar helemaal geen reductieverplichting oplegt. Terwijl wel wordt vastgelegd dat het bedrijf geen gif mag lozen.¹

Deze vergelijking geeft goed weer waarom Milieudefensie² in cassatie gaat tegen de uitspraak van het hof en ook waarom we een sterke zaak hebben. We vinden dat Shell als grote vervuiler een duidelijk percentage opgelegd moet krijgen zodat mensen echt worden beschermd tegen door Shell veroorzaakte gevaarlijke klimaatverandering.

In deze explainer lichten we een deel van de belangrijkste onderdelen uit waarop we in cassatie gaan. We laten zien dat het hof met een te beperkte maatstaf heeft onderzocht of aan Shell een concreet percentage kan worden opgelegd en dat een bredere maatstaf leidt tot een reductiepercentage van 45% voor Shell. Daarnaast leggen we uit waarom het oordeel van het hof dat een reductieplicht niet effectief zou zijn, onjuist is.

Het volledige overzicht is te vinden in de [procesinleiding](#) die vanaf 13 februari 2025 op de website van Milieudefensie staat.

HOE WERKT CASSATIE?

De Hoge Raad controleert in cassatie of het Hof het recht goed heeft toegepast en of de feitelijke delen van de uitspraak voldoende en begrijpelijk zijn uitgelegd. De Hoge Raad toetst niet of de feiten zoals die door het hof zijn vastgesteld kloppen. Het is dus ook niet mogelijk om nieuwe feiten of bewijsstukken in te brengen. In 2026 wordt de uitspraak verwacht.

DISCLAIMER

Aan deze publicatie kunnen geen rechten worden ontleend. Voor een volledig en uitputtend overzicht wordt verwezen naar de Procesinleiding.

---

¹ W. Th. Douma in Jurisprudentie Milieurecht 24 januari 2025 afl. 1, p. 39-88.

² Mede-eisers in deze zaak zijn: Greenpeace Nederland, Fossilvrij, Vereniging tot behoud van de Waddenzee, Both ENDS, Milieudefensie Jong, ActionAid.

BELANGRIJKSTE REDENEN VOOR CASSATIE

1. EFFECTIEVE RECHTSBESCHERMING

Het hof oordeelde dat *juist* een bedrijf als Shell tegenover anderen op aarde verplicht is om zijn uitstoot te verminderen en gevaarlijke klimaatverandering tegen te gaan. Tegelijk zei het hof dat het niet kon bepalen met welk percentage Shell zijn uitstoot moet verminderen. Het hof biedt hierdoor geen echte bescherming tegen gevaarlijke klimaatverandering. Op grond van het recht op effectieve maatregelen voor de bescherming van mensenrechten³ stelt Milieudefensie dat de rechter de plicht had om in ieder geval een (minimaal) reductiepercentage vast te stellen.

In de rechtszaak die Urgenda tegen de Staat won, werd een reductiepercentage binnen een bandbreedte gekozen. Ook in de recente rechtszaak van de Zwitserse KlimaSeniorinnen benadrukte het Europese Hof voor de Rechten van de Mens dat de rechter moet ingrijpen bij een dreigende schending van mensenrechten.

2. BREDE MAATSTAF: WETENSCHAPPELIJKE CONSENSUS-VEREISTE TE BEPERKT

Het hof oordeelde dat het niet kon bepalen wat een juist reductiepercentage is voor Shell omdat in de klimaatwetenschap geen consensus zou bestaan over het reductiepercentage voor een bedrijf als Shell. Dit is een onjuiste en te **beperkte maatstaf** want:

2.1. Gevaarzettingsleer

In situaties waar iemand een gevaar veroorzaakt voor een ander is het vaste jurisprudentie dat de rechter de inhoud van een zorgplicht bepaalt aan de hand van **alle omstandigheden van het geval**. Het hof had dus een **brede maatstaf** moeten hanteren in plaats van de beperkte maatstaf van de wetenschappelijke consensus die het nu heeft gebruikt. Het hof heeft hierdoor onterecht belangrijke aanknopingspunten uit de gevaarzettingsleer,

---

³ Het recht op een effectieve bescherming tegen klimaatverandering en de plicht van de rechter om een minimaal reductiepercentage vast te stellen of te schatten, vloeit voort uit art 2 en 8 EVRM (effectieve rechtsbescherming) en 6 en 13 EVRM (effectieve remedie). Het recht op effectieve rechtsbescherming vloeit ook voort uit het nationale recht (art 3:296 BW).

internationale rechtsbeginselen, verdragen, VN-klimaatprotocollen en *soft-law*,⁴ die leiden tot een concrete reductieverplichting voor Shell, niet meegenomen.⁵

2.2. Common Ground

Privaatrechtelijke context

Het beperkte wetenschappelijke consensusvereiste is niet van toepassing op Shell omdat het gaat om een privaatrechtelijke context.⁶ In die context is de gevaarzettingsleer en dus de brede toetsingsmaatstaf bepalend.

Common Ground & consensus

Het hof legt het consensusvereiste te beperkt uit en kijkt alléén naar wetenschappelijke consensus over een concreet reductiepercentage voor Shell. Maar volgens de maatstaf die het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) gebruikt bij de uitleg van mensenrechten (*Common Ground*-methode) had het hof - net zoals bij de gevaarzettingsleer - ook moeten kijken naar **zeer breed gedragen en mede op de klimaatwetenschap gebaseerde opvattingen van internationale soft law-instrumenten en naar internationale rechtsbeginselen** zoals het voorzorgsbeginsel, intergenerationele rechtvaardigheid en het beginsel van Common But Differentiated Responsibilities (CBDR). In hoofdstuk 3 gaan we uitgebreid op deze beginselen in.

Consensusvereiste hof is onmogelijke maatstaf

De beperkte consensusmaatstaf van het hof betekent dat de rechter pas een reductiepercentage kan bepalen voor een specifiek bedrijf wanneer alle klimaatwetenschappers het daarover eens zijn. De wetenschap stelt echter nooit een reductienorm vast voor een specifiek bedrijf. Wanneer een rechter daarop wacht, kan een reductiepercentage voor een bedrijf nooit worden bepaald. De rechter moet rekening houden met de wetenschap, en kan en moet op basis van het recht een reductiepercentage vaststellen.

---

⁴ zoals *Race to Zero*-initiatief, het UN HLEG rapport 2022, de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (de **UNGP**), de richtlijnen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (de **OESO-richtlijnen**) en verschillende andere initiatieven

⁵ In deze explainer wordt niet op alle aanknopingspunten ingegaan. Onder 4 worden de rechtsbeginselen uitgelicht en hoe de toepassing daarvan leidt tot een concreet reductiepercentage voor Shell.

⁶ Een consensusvereiste kan een rol spelen in verhouding tot de Staat, wanneer de rechter gezien het spanningsveld van de machtscheiding meer reden heeft om terughoudend te zijn.

3. BREDE MAATSTAF - RECHTSBEGINSELEN

Zoals hierboven is uitgelegd heeft het hof gekozen voor een beperkte maatstaf. Het hof heeft niet alleen belangrijke aanknopingspunten uit de gevaarzettingsleer en soft-law instrumenten, maar ook juridische beginselen zoals het voorzorgsbeginsel, intergenerationele rechtvaardigheid en CBDR niet meegenomen. Hieronder lichten we deze beginselen toe en leggen we uit **hoe deze ondersteunen dat Shell zijn uitstoot met 45% (of in ieder geval met een percentage) moet reduceren.**

Vorzorgsbeginsel

Het voorzorgsbeginsel betekent in deze context dat een rechter niet mag wachten met het opleggen van maatregelen totdat volledige wetenschappelijke zekerheid bestaat over welke voorzorgsmaatregelen een bedrijf moet nemen om gevaarlijke klimaatverandering te beperken. Bij twijfel niets doen is in strijd met het voorzorgsbeginsel. De periode tot 2030 is allesbepalend om de opwarming nog tot 1,5°C te kunnen beperken. Te weinig emissiereductie kan zelfs leiden tot onomkeerbare gevolgen. Het is van groot belang dit te voorkomen. *Better safe than sorry!*

Beginsel van intergenerationele rechtvaardigheid

Jongere generaties worden in de toekomst onvermijdelijk harder geraakt door de gevolgen van klimaatverandering dan huidige generaties. Het internationaal erkende beginsel van intergenerationele rechtvaardigheid⁷ betekent dat de huidige generatie de verantwoordelijkheid heeft de lasten voor jongere generaties te beperken en de rekening niet naar hen door te schuiven.

CBDR-beginsel (Common But Differentiated Responsibilities)

Het beginsel van Common But Differentiated Responsibilities (CBDR) is een belangrijk uitgangspunt in het klimaatakkoord van Parijs.⁸ Het gaat uit van een eerlijke lastenverdeling op basis van draagkracht. De zwaarste lasten mogen niet terechtkomen bij de landen in het mondiale Zuiden die deze draagkracht niet of nauwelijks hebben, die nauwelijks hebben bijgedragen aan het ontstaan van gevaarlijke klimaatverandering en die nu al de grootste klappen opvangen.

---

⁷ O.a. art. 3 lid 1 VN-Klimaatverdrag, de Overeenkomst van Parijs, art. 2 en/of 8 EVRM, de preambules van het EU-Handvest, het Verdrag van Aarhus, de VN-Mensenrechtenraad Resolutie 48/13 (2021) en het VN-rapport 'Our Common Future' en de uitspraken in de Urgenda-zaak, de Duitse Neubauer-zaak en de Belgische klimaatzaak.

⁸ Art. 2.2, 4.3, 4.19 Parijs Akkoord en ook in art. 3 lid 1 en 4 lid 1 VN-Klimaatverdrag en Race to Zero-initiatief.

Rechtsbeginselen en het hof

Over het beginsel van **intergenerationele rechtvaardigheid** heeft het hof niets gezegd.

Het hof oordeelde dat het **voorzorgsbeginsel** niet kan worden gebruikt bij het vaststellen van een reductiepercentage voor Shell, omdat dit beginsel volgens het hof alleen kan worden gebruikt bij onzekerheid over de gevolgen van een bepaald handelen, terwijl in dit geval wetenschappelijke onzekerheid bestaat over de *norm* (een passend reductiepercentage).⁹ Milieudefensie heeft in hoger beroep aan de hand van (inter)nationale rechtspraak en verdragen laten zien dat het voorzorgsbeginsel ook betekent dat niet mag worden gewacht met het nemen van maatregelen totdat wetenschappelijke zekerheid bestaat over de toe te passen *norm*. Het hof is ten onrechte niet op deze stellingen van Milieudefensie ingegaan.

Het hof oordeelde dat **CBDR** geen concreet reductiepercentage geeft en daarom niet relevant is in deze context.¹⁰ Dit is onjuist. Zoals ook de uitspraak in de Urgenda-zaak laat zien bieden rechtsbeginselen zoals CBDR- een relevante toetsingsmaatstaf om te komen tot een concreet reductiepercentage. Hoe een rechter dat kan doen wordt hierna kort uitgelegd.

4. BREDE MAATSTAF LEIDT TOT CONCREET REDUCTIEPERCENTAGE

Mondiale en sectorale reductiepercentages

In de Klimaatzaak wordt onderscheid gemaakt tussen het mondiaal gemiddelde reductiepad van 45% (dat aansluit bij het klimaatakkoord van Parijs) en zogenoemde sectorale reductiepaden: percentages die op basis van modellen zijn berekend voor bedrijven in bepaalde sectoren, zoals de olie- en gasector. Milieudefensie heeft onderbouwd dat je in het geval van Shell via beide routes op een minimum van 45% in 2030 uitkomt.

Zou het hof de brede maatstaf, met daarin onder andere de hierboven genoemde beginselen wél hebben toegepast, dan had het bij het vaststellen van een concreet reductiepercentage – onder meer – rekening kunnen en moeten houden met het volgende:

- **Het is nodig dat de wereld – en dus ook Shell – zoveel mogelijk uitstoot vermindert vóór 2030.**
  - > Later ingrijpen leidt tot meer gevaar en de periode tot 2030 is allesbepalend (**voorzorgsbeginsel**).
  - > Het moet worden voorkomen dat jongere generaties met een onevenredig hoge

⁹ R.o.v. 7.95.

¹⁰ R.o.v. 7.93.

emissie-reductielast, adaptatiekosten en klimaatschade worden opgezaald (**intergenerationele rechtvaardigheid**).

- **Er mag niet worden gekozen voor reductiepaden die onredelijk veel leunen op vermindering van uitstoot door kolen af te bouwen, en veel minder op afbouw van olie en gas.**
  - > Verwachten dat landen in het mondiale Zuiden (die veel kolen gebruiken) het meeste doen, is niet realistisch (**voorzorgsbeginsel**) en niet rechtvaardig (**CBDR**).
- **Er mag niet worden gekozen voor modellen die er te veel van uitgaan dat in de toekomst enorm veel CO² wordt opgevangen (Carbon Dioxide Removal).**
  - > Deze modellen gaan er vanuit dat er nu niet zoveel reductie nodig is omdat toekomstige technologieën alles zullen oplossen, terwijl de wetenschap laat zien dat die technologieën helemaal niet op schaal beschikbaar zijn en het zeer onzeker is of of die op voldoende schaal beschikbaar gaan komen (**voorzorgsbeginsel**).

Het hof heeft hier echter geen rekening mee gehouden en daarmee de in de wetenschap breed erkende tekortkomingen van berekende reductiepaden genegeerd.

Voldoende houvast in recht en wetenschap

De meeste sectorale reductiepaden zijn gebaseerd op deze tekortschietende modellen en berekenen dus te lage reductiepercentages om effectieve bescherming te bieden tegen gevaarlijke klimaatverandering. Wanneer het hof met dit alles rekening had gehouden, dan zou dat leiden tot snellere reducties op de korte termijn en hogere reducties in de olie- en gasector (en dus voor Shell). Het hof had dan ook voldoende houvast in het recht en de wetenschap om een concreet reductiepercentage voor Shell te bepalen. Het hof had daarbij onder andere op basis van onderstaande punten **een reductiepercentage van minimaal 45% voor Shell kunnen vaststellen**.

- De periode tot 2030 is allesbepalend in de strijd tegen klimaatverandering. Daarom moeten we op grond van het voorzorgsbeginsel en intergenerationele rechtvaardigheid **kieszen voor maatregelen die zo veilig mogelijk zijn**. Minimale emissiereducties zijn niet goed genoeg.
- Er is geen mondiale regelgever die bepaalt wat bedrijven moeten doen en bedrijven stellen zelf geen goede reductiedoelen vast. **Rechterlijk ingrijpen is de enige manier om zeker te zijn dat ieder bedrijf in dit kritieke decennium zijn passende bijdrage (fair share) levert**.
- Shell is een groot en machtig bedrijf, het merendeel van de klanten komt uit ontwikkelde en rijke landen. Op grond van het CBDR-beginsel moet Shell **minimaal aansluiten bij de reductie die mondiaal nodig is**, en dat is 45% in 2030.

- De consensus dat 45% de minimale *fair share* voor bedrijven is en dat veel bedrijven op grond van CBDR meer moeten doen blijkt ook uit **VN-klimaatprotocollen en andere soft law**.¹¹
- Het IPCC en het gezaghebbende Net Zero-scenario van het Internationaal Energie Agentschap (IEA NZE-scenario) laten zien **dat grote reducties in de olie- en gassector mogelijk zijn en dat een reductie van 45% niet teveel gevraagd is.**

Kortom: de brede maatstaf biedt voldoende aanknopingspunten om tot een concreet reductiepercentage te komen. En een rechter hoeft niet bang te zijn dat 45% een te hoog reductiepercentage is voor Shell.

Van kolen naar gas: geen oplossing maar een probleem

Het hof ging in zijn uitspraak mee in het narratief van Shell dat een overstap van kolen naar gas leidt tot lagere wereldwijde uitstoot. Het hof heeft er dus geen rekening mee gehouden:

- Dat er voor groeiend gasgebruik geen ruimte is in het resterende koolstofbudget.* Om gevaarlijke klimaatverandering te voorkomen moet ook de uitstoot door gas fors omlaag en dat blijkt ook uit alle reductiepaden die Milieudefensie en zelfs Shell naar voren hebben gebracht.
- Dat doorgaan met investeren in fossiele energie de afhankelijkheid van het fossiele energiesysteem in stand houdt en daarmee de energietransitie in de weg staat.
- Dat onderzoek laat zien dat kolen juist vervangen kan worden door hernieuwbare energie in plaats van door gas. Het inzetten op gas belemmert de energietransitie.

*Het resterend koolstofbudget is de totale hoeveelheid CO₂ die wereldwijd nog uitgestoten kan worden om de opwarming van de aarde te beperken tot 1.5°C.

5. VOLDOENDE BELANG & EFFECTIVITEIT

Het hof heeft onterecht geoordeeld dat Milieudefensie geen belang heeft bij een reductiebevel omdat Shell het bevel volgens het hof **zou kunnen uitvoeren op een manier die niet effectief zou zijn**. Andere bedrijven zouden de verkoop van olie en gas door Shell mogelijk overnemen.

Dit is onjuist, onder andere om de volgende redenen:

- Dit is een zaak tegen Shell en **het gaat erom dat Shell zijn onrechtmatige gedrag beëindigt**. Daarbij kan Shell zich niet verschuilen achter andere olie- en gasbedrijven die ook nog niet voldoende doen.

¹¹ O.a. Race to Zero, UN-HLEG on NZE commitments of non state entities, UNGP, OESO, Net Zero Guidelines ISO, 1.5C business playbook.

- Er zijn bovendien veel manieren waarop Shell aan het bevel kan voldoen. Dat Shell het bevel *kan* uitvoeren op een manier die volgens het hof mogelijk ineffectief is, is niet relevant. **Het gaat erom dat Shell het bevel ook op een effectieve manier kan uitvoeren.** Shell heeft vervolgens de plicht en is in staat om dit te doen.
- Shell is de grootste in- en verkoper van olie en gas ter wereld. Als Shell het reductiebevel zou uitvoeren door alleen de handelstak te verkleinen, wordt niet alleen de in- en verkoop minder, maar ook andere financiële en logistieke dienstverlening van Shell. Dit heeft **onherroepelijk invloed op de totale uitstoot in de wereld.**
- Overigens ligt niet voor de hand dat Shell op deze, volgens het hof mogelijk ineffectieve manier, aan het bevel zal voldoen. Het is namelijk **zeer onwaarschijnlijk dat Shell** – zoals het hof suggereert – **alleen de zeer winstgevende handelstak zou reduceren** en niet ook de olie- en gasproductie zou verminderen.
- Het is ook onwaarschijnlijk dat andere bedrijven de volledige activiteiten van Shell kunnen en zullen overnemen.

Het hof is onterecht niet ingegaan op een belangrijk deel van de argumenten van Milieudefensie. De uitspraak is daarom niet voldoende gemotiveerd.